

HOMIL YOQUBOV - ADABIYOTSHUNOS OLIM VA ADABIY TANQIDCHI SIFATIDA (OYBEK VA ABDULLA QAHHOR IJODI TAHLILI ASOSIDA)

Munajat Asqarova
Qo'qon DU

Annotatsiya: Maqolada o'zbek adabiyotshunosligining yirik vakili Homil Yoqubovning ilmiy faoliyati, xususan Oybek va Abdulla Qahhor ijodini tahlil etishdagi yondashuvlari o'rganiladi. Tanqidiy qarashlari asosida adabiy jarayonlarga bergan baholari, estetik mezonlari va metodologik tamoyillari yoritiladi. Yoqubov tahlil qilgan asarlar bugungi adabiyotshunoslik uchun muhim nazariy asos bo'lib xizmat qilmoqda.

Kalit so'zlar: Homil Yoqubov, Oybek, Abdulla Qahhor, adabiyotshunoslik, adabiy tanqid, tahliliy metod, realizm, estetik tahlil, o'zbek adabiyoti

HOMIL YAKUBOV - AS A LITERARY SCIENTIST AND LITERARY CRITIC (BASED ON THE ANALYSIS OF THE WORKS OF OYBEK AND ABDULLA KAHHOR)

Munajat Asqarova
Kokand SU

Abstract: The article studies the scientific activities of Homil Yakubov, a prominent representative of Uzbek literary studies, in particular, his approaches to analyzing the works of Oybek and Abdulla Kahhor. Based on his critical views, his assessments of literary processes, aesthetic criteria and methodological principles are highlighted. The works analyzed by Yakubov serve as an important theoretical basis for today's literary studies.

Keywords: Homil Yakubov, Oybek, Abdulla Kahhor, literary studies, literary criticism, analytical method, realism, aesthetic analysis, Uzbek literature

XX asr o'zbek adabiyotining shakllanishi va taraqqiyotida bir qator zabardast adiblar bilan bir qatorda, bu adabiyotning ilmiy asosda tadqiq qilinishi va tanqidiy jihatdan baholanishida faol ishtirok etgan adabiyotshunoslar ham alohida o'rin egallaydi. Shulardan biri - Homil Yoqubov bo'lib, u nafaqat ilmiy-pedagogik faoliyat yuritgan, balki Oybek, Abdulla Qahhor kabi adiblarning badiiy merosini chuqur o'rganib, ularning ijodiga zamonaviy tanqidiy yondashuvlar asosida baho bergan olimdir.

Homil Yoqubov (1907-1998) o'zbek adabiy tanqidchiligidagi nazariy va amaliy jihatdan yuksak salohiyatga ega bo'lgan olim sifatida tanilgan. U O'zbekiston Fanlar akademiyasining Til va adabiyot institutida uzoq yillar faoliyat yuritgan, adabiyotshunoslik fanining metodologik asoslarini shakllantirishga hissa qo'shgan.

Yoqubov 1960-70-yillarda o'zbek adabiyoti tarixiga oid yirik ilmiy loyihalarda faol qatnashgan. U tomonidan tayyorlangan ikki jildlik "Hozirgi o'zbek adabiyoti tarixi" (1961-62) o'zbek adabiyotining zamonaviy taraqqiyot bosqichlarini ilmiy jihatdan yoritgan muhim manbalardan biridir.

Oybek ijodiga adabiyotshunoslik yondashuvi

Homil Yoqubov Oybek ijodiga nazariy-adabiy tahlil asosida baho bergan birinchi olimlardan biridir. Uning fikricha, Oybek o'z asarlari orqali o'zbek badiiy tafakkurida realizm maktabini yuksak bosqichga olib chiqqan adibdir.

Yoqubov Oybekning quyidagi jihatlarini alohida ta'kidlaydi:

- Falsafiy teranlik va estetik uyg'unlik: "Qutlug' qon" romani tahlilida Yoqubov Oybekning xalq tarixiga murojaat qilgan holda milliy g'urur va o'zlikni tiklashdagi o'rni haqida fikr bildiradi.

- Shoir sifatidagi izlanishlar: Oybekning she'riyatidagi lirizm va ichki monolog elementlari haqida Yoqubov «Oybekning lirikasida shaxsiy kechinmalar umumiy ijtimoiy maqsadlar bilan uyg'unlashgan» deya yozadi.

- Adabiy maktab asoschisi: Yoqubov Oybekni faqat adib emas, balki yosh ijodkorlar uchun maktab yaratgan ustoz sifatida baholaydi.

Abdulla Qahhor novellalariga tahliliy yondashuv

Yoqubovning eng yirik ishlari orasida "Abdulla Qahhor novellalari" (1946) alohida o'rin tutadi. Ushbu tahliliy ishlarda u Qahhorning proza janriga kiritgan yangiliklarini chuqur o'rganadi:

- Psixologik tahlil va ijtimoiy realizm: Yoqubov Qahhor qahramonlarining ruhiy kechinmalari orqali xalq hayotining murakkab qatlamlarini ochib berishini yuqori baholaydi.

- Sodda tilda teran fikr: "O'tkan kunlar", "Sinchalak", "Og'riq" kabi novellalarda muallifning oddiy xalq tilidan foydalanib, chuqur falsafiy fikrlar berishini tahlil qiladi.

- Satira va tanqid: Yoqubov Qahhorning tanqidiy realizmga yaqinligini ko'rsatib, ayni davr ijtimoiy illatlarini asarlar orqali fosh etganini alohida qayd etadi.

Ilmiy merosi va metodologiyasi

Yoqubovning yondashuvi quyidagi tamoyillarga asoslangan:

- Adabiy tahlilning tarixiylik tamoyili: Asarni faqat matn emas, balki u yaratilgan tarixiy-madaniy kontekstda tahlil qilish.

- Muallif-mahorat markaziga asoslangan tahlil: Har bir adibning individual uslubini, ijodiy evolyutsiyasini kuzatish.

- Tarixiy-badiiy tahlil sintezi: Badiiy tasvirlar orqali tarixiy jarayonni yoritishdagi mahoratni ochib berish.

Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, Homil Yoqubov o‘zbek adabiy tanqidchiligida Oybek va Abdulla Qahhor kabi adiblarning ijodiga teran ilmiy yondashgan, ularning adabiyotdagi mavqeini belgilab bergan taniqli olimdir. Uning tahlillari bugun ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan bo‘lib, zamonaviy adabiyotshunoslikka boy ilmiy asos yaratgan. Ayniqsa, badiiy asarlarni nafaqat estetik, balki ijtimoiy-psixologik kontekstda o‘rganishga chaqirgan tahlillari bugungi kun tadqiqotlari uchun metodologik namuna bo‘la oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Yoqubov H. Abdulla Qahhor novellalari. - Toshkent: Fan, 1946.
2. Yoqubov H. Adibning mahorati. - Toshkent: Fan, 1966.
3. Qahhor A. Tanlangan asarlar. 5 jildlik. - Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi NMIU, 1983-1987.
4. Oybek. Qutlug‘ qon. - Toshkent: Adabiyot va san‘at, 1956.
5. Mamatqulov O. O‘zbek adabiy tanqidi: tarix va taraqqiyot. - Samarqand: SamDU, 2012.